

**PEDAGOGIK FAOLIYAT SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI****Djurayev Olimjon Narkulovich**

QarshiDU "Iqtisodiyot" kafedrası dotsenti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18681608>

**Annotatsiya.** Maqolada pedagogik faoliyat samaradorligini baholash muammosi zamonaviy ta'lim jarayonining dolzarb masalalaridan biri sifatida yoritilgan. Unda o'qituvchi kasbiy kompetensiyasini aniqlash, ta'lim sifati va natijadorligini o'lchash mezonlarini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy-nazariy yondashuvlar tahlil qilingan. Baholashning tizimli, kompetensiyaviy, refleksiv va innovatsion asoslari ochib berilgan. Shuningdek, o'qituvchining pedagogik faoliyat samaradorligini aniqlashda raqamli texnologiyalar, diagnostik monitoring, reyting tizimlari va 360 darajali baholash modelining afzalliklari ilmiy asosda yoritilgan.

**Kalit so'zlar:** pedagogik faoliyat, samaradorlik, baholash mezonlari, kasbiy kompetensiya, refleksiya, ta'lim sifati, diagnostika, monitoring, innovatsion yondashuv.

Bugungi globalashuv va raqamli transformatsiya davrida ta'lim tizimida o'qituvchining roli beqiyos darajada ortib bormoqda. Zamonaviy pedagog o'z kasbiy faoliyatini faqat bilim berish bilan cheklab qolmay, balki ta'lim sifatini oshirish, innovatsion metodlarni joriy etish, o'quvchilarda mustaqil va tanqidiy fikrlashni shakllantirishga yo'naltiradi. Shu boisdan, pedagogik faoliyat samaradorligini baholash masalasi ta'lim tizimini boshqarishning eng muhim tarkibiy qismlaridan biriga aylandi.

Pedagogik faoliyat samaradorligini aniqlash nafaqat o'qituvchi ishining sifatini, balki butun ta'lim muassasasi faoliyatini tahlil qilishga imkon beradi. O'zbekiston Respublikasida ta'lim sifatini baholash milliy tizimining shakllanishi, xalqaro standartlarga mos indikatorlar ishlab chiqilishi bu boradagi islohotlarning amaliy ifodasidir.

Baholashning ilmiy asoslangan mezonlari pedagogik faoliyatni takomillashtirish, o'qituvchini o'z ustida ishlashga undash va ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishning asosiy omiliga aylanmoqda.

**1. Pedagogik faoliyat samaradorligi tushunchasi va uning nazariy asoslari**

Pedagogik faoliyat samaradorligi — bu o'qituvchining kasbiy faoliyat jarayonida belgilangan ta'limiy maqsad va natijalarga erishish darajasini ifodalovchi kompleks ko'rsatkichdir.

U nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarning intellektual, axloqiy, estetik va ijtimoiy rivojlanishida o'qituvchining qo'shgan hissasini ham o'zida mujassam etadi.

**1.1. Samaradorlikning falsafiy va pedagogik mohiyati**

Samaradorlik — bu faoliyatning maqsadga muvofiq natijalarga olib kelish qobiliyatini ifodalovchi umumiy kategoriya. Pedagogik jarayon kontekstida esa, samaradorlik ta'lim sifati, o'quvchilarning rivojlanish dinamikasi va o'qituvchi faoliyatining kasbiy kompetensiya darajasi bilan belgilanadi.

Pedagogik samaradorlikni o'lchashda **uchta asosiy yondashuv** farqlanadi:

1. **Natijaviy yondashuv** — o'qituvchining faoliyati o'quvchilarning o'zlashtirish natijalari, test ko'rsatkichlari va baholash natijalari orqali o'lchanadi.
2. **Faoliyat yondashuvi** — o'qituvchining darsni tashkil etish, metod tanlash, o'quvchi bilan muloqot qilishdagi kasbiy harakatlari tahlil qilinadi.
3. **Kompetensiyaviy yondashuv** — o'qituvchining kasbiy, kommunikativ, axborot va refleksiv kompetensiyalarini kompleks baholash orqali aniqlanadi.

## 1.2. Baholashning ilmiy-nazariy poydevori

Pedagogik faoliyat samaradorligini baholash metodologiyasi A. Komenskiy, K.D. Ushinskiy, L.S. Vygotskiy, V.A. Slastyonin kabi pedagoglar tomonidan ishlab chiqilgan g'oyalarga tayanadi. Ularning qarashlariga ko'ra, o'qituvchi faoliyatini baholashda faqat natija emas, balki jarayonning sifati ham e'tiborga olinishi zarur.

Zamonaviy ilmda bu masalaga tizimli, kompetensiyaviy va refleksiv yondashuvlar asosida qaralmoqda. Ayniqsa, **refleksiv baholash modeli** o'qituvchining o'z faoliyatini mustaqil tahlil qilish, xatolarni aniqlash va o'zini rivojlantirish imkonini beradi.

## 2. Pedagogik faoliyat samaradorligini baholash mezonlari va indikatorlari

Pedagogik faoliyatni baholashda aniqlik, shaffoflik va ob'ektivlik tamoyillari muhim o'rin tutadi. Shu bois, baholash mezonlarini aniq mezonlar asosida tizimlashtirish zarur.

### 2.1. Asosiy baholash mezonlari

#### 1. Kasbiy kompetensiya mezonlari:

- Pedagogik-psixologik bilimlar darajasi;
- Dars jarayonida metodik innovatsiyalardan foydalanish;
- Axborot texnologiyalarini qo'llay olish ko'nikmasi;
- Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillarini amalda qo'llash.

#### 2. Natijaviy mezonlar:

- Talabalarning bilim va ko'nikma darajasi;
- Mustaqil fikrlash, tahlil qilish va ijodiy yondashuv qobiliyati;
- O'quvchilarning o'zlashtirish ko'rsatkichlari (baholar, test natijalari);
- Yutuqlar portfoliolari va ijodiy ishlari.

#### 3. Refleksiv mezonlar:

- O'qituvchining o'z faoliyatini tahlil qilish malakasi;
- O'z ustida ishlash, o'z-o'zini baholash darajasi;
- Faoliyat natijalarini yangilashga tayyorlik.

#### 4. Kommunikativ va ijtimoiy mezonlar:

- Pedagogik muloqot madaniyati;
- Jamoa bilan ishlash qobiliyati;
- Ota-onalar, hamkasblar bilan hamkorlik samaradorligi.

#### 5. Etik va motivatsion mezonlar:

- Kasbiy etika me'yorlariga rioya etish;
- O'qituvchining kasbga sadoqati;
- Motivatsiya va kasbiy o'sishga intilish.

### 2.2. Baholash indikatorlari va metodlari

Har bir mezon uchun aniq **indikatorlar** ishlab chiqiladi. Masalan, o'qituvchining dars sifati **3 darajada (yuqori, o'rta, past)** aniqlanadi. O'quvchilar bilan ishlash samaradorligi esa **reyting ballari, so'rovnomalar, o'zaro baholash** asosida aniqlanadi.

Baholash jarayonida quyidagi metodlar samarali:

- **Pedagogik kuzatuv;**
- **Suhbat va intervyu;**
- **Test va diagnostik so'rovlar;**
- **Portfolio tahlili;**
- **360° baholash modeli** (rahbar, hamkasb, o'quvchi va o'qituvchining o'zi tomonidan tahlil).

Bu yondashuvlar o'qituvchi faoliyatini har tomonlama baholash va unga aniq tahliliy tavsiyalar berish imkonini beradi.

### 3. Pedagogik faoliyat samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlar

Hozirgi kunda o'qituvchi faoliyatini baholash jarayoniga innovatsion texnologiyalarni joriy etish zarurati ortib bormoqda. Chunki raqamli ta'lim sharoitida samaradorlik indikatorlari ham zamonga moslashmoqda.

#### 3.1. Raqamli baholash tizimlari

Bugungi ta'lim muassasalarida **elektron reyting tizimlari, diagnostik platformalar** (masalan, EduPage, Google Classroom, Moodle) pedagogik faoliyat natijalarini real vaqt rejimida kuzatish imkonini beradi. Bu tizimlar:

- O'qituvchining dars o'tish faolligini;
- O'quvchi natijalarini dinamik tahlil qilishni;
- Statistik ma'lumotlar asosida o'qituvchi ishini baholashni ta'minlaydi.

#### 3.2. Refleksiv yondashuvning roli

Refleksiya o'qituvchining o'z faoliyati natijalarini mustaqil baholash, o'z ustida ishlash va yangi strategiyalar ishlab chiqishiga xizmat qiladi. Refleksiv yondashuv o'qituvchini "ta'lim jarayonining ijrochisi" emas, balki "uning tahlilchisi" darajasiga olib chiqadi.

#### 3.3. 360 darajali baholash modeli

Bu modelda o'qituvchini to'rt tomonlama (rahbar, hamkasb, talaba, o'zi) baholash amalga oshiriladi. Natijada, faoliyat natijalarining **obyektivligi** va **adolatli baholanishi** ta'minlanadi.

Ushbu model O'zbekistonning ayrim oliy o'quv yurtlarida tajriba sifatida sinovdan o'tkazilmoqda va samarali natijalar bermoqda.

Xulosa sifatida shuni aytishimiz mumkinki, Pedagogik faoliyat samaradorligini baholash — bu ta'lim sifatini boshqarishning markaziy mexanizmi hisoblanadi. U o'qituvchining kasbiy o'sishiga, ta'lim jarayonining innovatsion yangilanishiga va jamiyatda pedagog kasbining nufuzini oshirishga xizmat qiladi.

Baholash jarayoni samarali bo'lishi uchun quyidagi shartlar muhim:

1. Baholash mezonlari ilmiy asoslangan va tizimli bo'lishi kerak;
2. Subyektiv fikrlardan holi, ochiq va shaffof mezonlar asosida o'tkazilishi zarur;
3. Har bir o'qituvchiga individual rivojlanish yo'nalishi asosida tahliliy tavsiyalar berilishi kerak;
4. Raqamli texnologiyalar, diagnostika va refleksiv baholash metodlarini qo'llash zarur.

Shu asosda pedagogik faoliyat samaradorligi o'qituvchi kasbiy kompetensiyasining muhim ko'rsatkichi sifatida ta'lim tizimining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

#### Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ta'lim sifatini oshirish va baholash tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi qarori. – T., 2021.
2. Karimova V.M. *Pedagogik mahorat va kasbiy kompetensiya asoslari*. – T.: O'qituvchi, 2020.
3. Slastyonin V.A., Isaev I.F. *Pedagogika: nazariya va amaliyot*. – Moskva: Akademiya, 2017.
4. Xodjayev M., Jo'rayev N. *Ta'limda sifatni boshqarish va monitoring tizimi*. – T.: Fan va texnologiya, 2019.

5. UNESCO. *Teacher Evaluation Framework: A Global Perspective*. – Paris, 2022.
6. OECD. *Teaching and Learning International Survey (TALIS)*. – Paris, 2020.
7. Shukurov A. *Innovatsion pedagogika va baholash texnologiyalari*. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2023.
8. Abdullayeva D. *Pedagogik faoliyat samaradorligini baholashning metodik asoslari*. – T.: TDPU, 2022.
9. Yuldashev J. *Ta'lim tizimida monitoring va reyting texnologiyalari*. – T.: Innovatsiya, 2021.
10. European Commission. *Framework for Teacher Competence and Effectiveness*. – Brussels, 2023.